

Lector univ. dr. **Bogdan Micu**
Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București
Avocat în Baroul București

Drept procesual penal

Partea specială

Curs

Editura
Hamangiu
2010

Capitolul al III-lea

Dispoziții generale privind faza de judecată. Judecata în primă instanță

Secțiunea 1

Considerații preliminare

§1. Noțiune

Conceptul de judecată poate fi definit prin prisma a două accepțiuni.

În *sens restrâns*, prin judecată se înțelege operația logică prin care completul de judecată soluționează cauza penală cu care a fost sesizat.

În *sens larg*, prin judecată se înțelege cea de-a doua fază a procesului, alcătuită dintr-un ansamblu de activități desfășurate¹, în principal, de instanța de judecată, cu participarea activă a procurorului și a părților asistate de către apărători, având drept finalitate aflarea adevărului cu privire la fapta și inculpatul cu care instanța a fost sesizată.

Judecata se poate desfășura pe mai multe *grade de jurisdicție*: judecata în primă instanță, judecata în apel, judecata în recurs.

Cu privire la locul unde se desfășoară judecata, precizăm că acesta se desfășoară la sediul instanței (art. 288 C. proc. pen.). Cu titlu de excepție, pentru motive temeinice, instanța poate dispune ca judecata să se desfășoare în alt loc (la locul săvârșirii faptei, la domiciliul unui martor, dacă acesta nu se poate deplasa, etc.).

§2. Principiile specifice fazei de judecată

2.1. Publicitatea fazei de judecată

Sedința de judecată este publică. Orice persoană care nu are calitate procesuală în cauza respectivă poate avea acces liber în sala de jude-

¹ Gr. Theodoru, op. cit., 2007.

cată. Încălcarea dispozițiilor relative la publicitatea ședințelor de judecată se sancționează cu nulitatea absolută, care poate fi ridicată de oricare dintre părți ori din oficiu, pe tot parcursul procesului penal, până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești [art. 197 alin. (2) C. proc. pen.]. De la publicitatea ședinței de judecată se poate deroga dacă judecarea în ședință publică ar putea aduce atingere unor interese de stat, dacă prin publicitatea ședinței ar fi lezate normele morale, dacă judecarea în ședință publică ar aduce atingere demnității sau vieții intime a unei persoane [art. 290 alin. (2) C. proc. pen.] etc.

Procedura declarării și judecării în ședință publică presupune următoarele *reguli*¹: ședința este declarată secretă la cererea procurorului, a părților ori din oficiu; ședința se poate desfășura în secret pentru tot cursul judecării cauzei sau pentru o anumită parte a judecării cauzei; declararea ședinței secrete se face în ședință publică, după ascultarea părților prezente și a procurorului; se permite accesul în sală părților, reprezentanților acestora, apărătorilor și altor persoane chemate de instanță în interesul cauzei; chiar dacă ședința a fost declarată secretă, pronunțarea hotărârii se face în ședință publică.

2.2. Nemijlocirea

Toate actele procesuale și procedurale trebuie să se efectueze în fața completului de judecată, în mod direct. Principiul nemijlocirii presupune că judecătorii care fac parte din completul de judecată trebuie să ia contact direct cu probele administrate. Este necesar a se asigura *stabilitatea completului de judecată* pe tot parcursul judecării cauzei. Până la începerea dezbaterilor este posibilă schimbarea completului de judecată fără vreo consecință asupra continuării judecății. După începerea dezbaterilor, orice schimbare intervenită în compunerea completului presupune reluarea de la început a acestora.

2.3. Contradictorialitatea

Probele administrate în faza de judecată sunt supuse discuției participanților la ședință (părți, procuror, instanță), evidențiindu-se pozițiile procesuale diferite ale părților angajate în proces. Contradictorialitatea se manifestă în etapa cercetării judecătorești (spre exemplu, la

¹ Gr. Theodoru, Codul de procedură penală, partea specială, și perspectiva sa europeană, în R.D.P. nr. 1/2004, p. 104-116.

audierea unui martor pot pune întrebări toate părțile, nu numai cele care l-au propus), precum și în etapa dezbaterilor (principiul contradicționalității se aplică pe deplin, întrucât în această etapă, prin punerea în discuție a probelor, părțile cu interese contrare se combat reciproc, realizându-se distincția între cele două funcții procesuale opuse – acuzarea și apărarea).

2.4. Oralitatea

Întreaga activitate procesuală desfășurată în faza de judecată se realizează prin viu grai; activitățile de judecată desfășurate oral se consemnează în scris; declarațiile părților sunt orale, dar ele se consemnează în scris; susținerile martorilor, experților sunt orale, dar, de asemenea, ele sunt consemnate în scris. Dintre reglementările în acest sens, amintim: strigarea cauzei (art. 297 C. proc. pen.), ascultarea părților și a martorilor (art. 323-327 C. proc. pen.), ultimul cuvânt al inculpatului (art. 341 C. proc. pen.), pronunțarea hotărârii (art. 310 C. proc. pen.) etc.

2.5. Rolul activ al instanței de judecată

Instanța de judecată își exercită atribuțiile în mod activ, în vederea aflării adevărului și a realizării rolului educativ al judecății [art. 287 alin. (1) C. proc. pen.].

În conformitate cu această regulă, instanța de judecată are obligația: de a interveni în desfășurarea ședinței de judecată, de a administra probe (nu numai la propunerea părților sau a procurorului, ci și din oficiu), de a lua măsuri procesuale, de a aduce la cunoștința subiecților procesuali drepturile și obligațiile pe care le au.

Secțiunea a 2-a

Dispoziții generale privind pregătirea ședinței de judecată

§1. Fixarea termenului

Fixarea termenului de judecată are la bază o serie de criterii, după cum urmează:

– judecata în care sunt inculpați arestați preventiv se face de urgență și cu precădere; dispoziția poate fi aplicată și atunci când unii dintre inculpați sunt deținuți în altă cauză; cauzele care au ca obiect infrac-

țiuni flagrante ori infracțiuni de corupție constatate flagrant sunt judecate, de asemenea, de urgență și cu precădere;

– gradul de complexitate a cauzei (pentru cauze dificile, cu un volum mare de documentație, se va fixa, în mod proporțional, un interval de timp corespunzător).

§2. Desemnarea completului de judecată

Colegiile de conducere ale instanțelor stabilesc compunerea completelor de judecată la începutul anului, urmărind asigurarea continuității acestora. Repartizarea cauzelor pe complete de judecată se face în mod aleatoriu, în sistem informatizat. Instanța judecă în complet de judecată a cărui compunere este cea prevăzută de lege.

Cauzele date, potrivit legii, în competența de primă instanță a judecătoriei, tribunalului și curții de apel se judecă în complet format dintr-un judecător. Apelurile se judecă în complet format din 2 judecători; dacă judecătorii nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență, constituit prin includerea președintelui sau a vicepreședintelui instanței, a președintelui de secție ori a judecătorului din planificarea de permanență. Recursurile se judecă în complet format din 3 judecători. La nivelul Înaltei Curți de Casație și Justiție, judecata poate avea loc în complet format din 3 judecători, în complet de 9 judecători, în Secții Unite, cu participarea a cel puțin 2/3 din numărul membrilor în funcție.

La instanțele militare, compunerea completelor este similară celei a instanțelor civile.

§3. Citarea părților și a altor persoane

Judecata poate avea loc numai dacă părțile sunt legal citate și procedura este îndeplinită [art. 291 alin. (1) C. proc. pen.]. Partea prezentă la un termen nu mai este citată pentru termenele ulterioare, chiar dacă ar lipsi la vreunul dintre aceste termene

Excepții (ipoteze în care citarea este obligatorie): militarii și deținuții sunt citați la fiecare termen [art. 291 alin. (7) și (8) C. proc. pen.], părțile sunt citate obligatoriu când, în urma deliberării, instanța a dispus repunerea cauzei pe rol în vederea reluării cercetării judecătorești, când, la termenul la care partea lipsește, i se agravează situația în proces, când a fost schimbat cursul firesc al procesului, în sensul că judecata se desfășoară

șoară într-un alt loc decât cel cunoscut de parte ori cauza a fost trecută la o altă instanță¹ ca urmare a soluționării unui conflict de competență sau a unei cereri de strămutare.

Dacă judecata se amână, martorii, experții și interpreții prezenți iau cunoștință de noul termen de judecată și nu mai sunt citați.

Persoanele care au termenul în cunoștință și nu se mai citează au dreptul să solicite instanței să le înmâneze citații care să le servească drept justificare la locul de muncă.

§4. Asigurarea apărării

În cauzele în care desemnarea unui apărător din oficiu este obligatorie, judecătorul cauzei, odată cu fixarea termenului de judecată, trebuie să ia măsuri pentru desemnarea apărătorului (art. 294 C. proc. pen.).

Inculpatul și celelalte părți, precum și apărătorii au dreptul să ia cunoștință de dosar în tot cursul judecății [art. 294 alin. (2) C. proc. pen.].

Secțiunea a 3-a

Dispoziții generale privind desfășurarea
ședinței de judecată

§1. Atribuțiile președintelui completului de judecată

Președintele completului de judecată conduce ședința, îndeplinind o serie de atribuții, după cum urmează: declară deschisă ședința de judecată, decide asupra cererilor formulate de părți, dacă rezolvarea acestora nu este dată în căderea completului, poate respinge întrebările formulate de părți și de procuror, dacă acestea nu sunt concludente și utile judecării cauzei.

¹ C.-S. Paraschiv, M. Damaschin, Drept procesual penal. Partea specială, ed. a 2-a revăzută și adăugită, Ed. Lumina Lex, București, 2004.

§2. Strigarea cauzei și apelul celor citați

Președintele completului anunță, potrivit ordinii de pe lista de ședință, cauza care este la rând și dispune efectuarea apelului persoanelor citate. Dispoziția președintelui cu privire la apelul părților este adusă la îndeplinire de către grefierul de ședință.

În afara părților citate, se pot prezenta și participa la judecată și părțile care nu au fost citate sau nu au primit citația, președintele completului având obligația să stabilească identitatea acestora.

§3. Asigurarea ordinii și solemnității ședinței

Președintele completului veghează asupra menținerii ordinii și solemnității ședinței, putând lua măsurile necesare în acest scop. Accesul publicului în sală poate fi limitat, în raport de mărimea sălii. Când o persoană tulbură ședința sau nesocotește măsurile luate, președintele completului îi atrage atenția să respecte disciplina. În caz de repetare ori de abateri grave, se poate dispune îndepărtarea acelei persoane din sală. Partea va fi chemată în sală înainte de începerea dezbaterilor și președintele completului îi va aduce la cunoștință actele esențiale efectuate în lipsa ei și îi va citi declarațiile celor ascultați.

§4. Constatarea infracțiunilor de audiență

În ipoteza în care, în cursul ședinței de judecată, se săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, președintele constată fapta și identifică pe făptuitor, întocmind un proces-verbal pe care îl trimite procurorului.

Infrațiunile de audiență¹ sunt fapte prevăzute de legea penală, comise în fața instanței de judecată, în cursul ședinței de judecată, indiferent dacă aceasta se desfășoară la sediul instanței sau într-un alt loc desemnat de aceasta, ori în locuri în care se impune efectuarea unor activități de cercetare judecătorească de către instanța de judecată în mod direct.

Dacă sunt îndeplinite condițiile arestării preventive, președintele completului emite mandat de arestare preventivă, îl trimite de îndată pe învinuit procurorului împreună cu procesul-verbal și cu mandatul de arestare și dispune menționarea în încheierea de ședință a acestui fapt.

¹ M. Iordache, op. cit., p. 184-193.

§5. Verificarea sesizării instanței

Instanța este obligată să verifice din oficiu, la prima înfățișare, regularitatea actului de sesizare. În cazul în care constată că sesizarea nu este legală și neregularitatea nu poate fi înlăturată de îndată sau prin acordarea unui termen în acest scop, dosarul se restituie organului care a întocmit actul de sesizare, pentru refacerea acestuia.

§6. Verificarea regularității arestării inculpatului la primirea dosarului

După înregistrarea dosarului la instanță, în cauzele în care inculpatul este trimis în judecată în stare de arest, instanța este datoră să verifice din oficiu, în camera de consiliu, legalitatea și temeinicia arestării preventive, înainte de expirarea duratei acesteia.

Se pot dispune prin încheiere următoarele soluții: menținerea arestării preventive, în ipoteza în care temeiurile care au determinat măsura impun în continuare privarea de libertate sau există temeiuri noi care justifică privarea de libertate; revocarea arestării preventive, având drept consecință punerea de îndată în libertate a inculpatului, în ipoteza în care temeiurile care au determinat măsura au încetat sau nu există temeiuri noi care să justifice privarea de libertate.

§7. Drepturile procurorului și ale părților în instanță

Procurorul și părțile au dreptul să formuleze cereri, să ridice excepții și să pună concluzii. În acest sens, instanța trebuie să aducă la cunoștința părților drepturile pe care le au și chiar, în măsura în care părțile nu înțeleg să își exercite aceste drepturi, să pună în discuție din oficiu acele aspecte pe care le consideră esențiale pentru soluționarea cauzei.

§8. Suspendarea judecății

a) *Suspendarea judecății ca urmare a bolii grave a inculpatului.* Se constată pe baza unei expertize medico-legale că inculpatul suferă de o boală gravă care îl împiedică să participe la judecată. Instanța dispune suspendarea judecății prin încheiere. Încheierea dată în primă instanță prin care s-a dispus suspendarea cauzei poate fi atacată separat cu

recurs la instanța superioară în termen de 24 de ore de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru cei lipsă; recursul nu suspendă executarea și se judecă în termen de 3 zile.

Instanța de judecată va avea următoarele obligații în ipoteza suspendării: se va interesa periodic despre starea de sănătate a inculpatului, pentru a putea aprecia dacă se impune menținerea ori continuarea măsurii, va dispune, din oficiu, reluarea procesului, de îndată ce inculpatul poate participa la judecată.

b) *Suspendarea judecării ca urmare a procedurii de soluționare a excepțiilor de neconstituționalitate.* Situația premisă este reprezentată de ridicarea unei excepții de neconstituționalitate de către oricare dintre părțile procesului penal sau, din oficiu, de către instanța de judecată, cu privire la neconstituționalitatea unui act normativ de care depinde soluționarea cauzei. Termenul de suspendare operează până la soluționarea excepției de către Curtea Constituțională. Încheierea de suspendare este supusă recursului în termen de 24 de ore de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru cei lipsă, iar recursul se judecă în termen de 3 zile.

c) *Suspendarea judecării în caz de extrădare activă.* Situația premisă este reprezentată de cazul în care se solicită extrădarea unei persoane în vederea judecării într-o cauză penală. Termenul de suspendare operează până la data la care statul solicitat va comunica hotărârea sa asupra cererii de extrădare. Încheierea de suspendare este supusă recursului în termen de 24 de ore de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru cei lipsă, iar recursul se judecă în termen de 3 zile.

§9. Consemnarea desfășurării ședinței de judecată

În cursul ședinței de judecată, afirmațiile, întrebările și susținerile celor prezenți, inclusiv ale președintelui completului de judecată, se consemnează de către grefier ori de către specialistul în stenografie. Consemnarea presupune înregistrarea cu mijloace tehnice video sau audio, stenografierea, respectiv note scrise ale grefierului. Părțile vor primi o copie a transcrierii efectuate ori a notelor grefierului în cel mai scurt timp de la încheierea ședinței de judecată, dar, oricum, înainte de termenul următor.

Secțiunea a 4-a

Dispoziții generale privind soluționarea cauzei

§1. Deliberarea

Deliberarea are loc de îndată după încheierea dezbaterilor sau, pentru motive temeinice, poate fi amânată cel mult 15 zile. Deliberarea are loc în secret, în camera de consiliu; la aceasta participă numai membrii completului de judecată în fața căruia s-au purtat dezbaterile. Fiecare membru al completului de judecată își spune părerea asupra chestiunilor care au fost dezbătute și asupra soluției ce urmează a se pronunța. Președintele completului de judecată își spune ultimul părerea.

Hotărârea se ia cu unanimitate sau, dacă aceasta nu poate fi întrunită, cu majoritate. Dacă din deliberare rezultă mai mult de două¹ păreri, judecătorul care opinează pentru soluția cea mai severă trebuie să se alăture celei mai apropiate de părerea sa. Opinia separată trebuie întotdeauna motivată.

Când completul de judecată este format din doi judecători și aceștia nu se pun de acord, astfel încât unanimitatea nu poate fi întrunită, judecarea cauzei se reia în *complet de divergență*.

Rezultatul deliberării se consemnează într-o *minută*, semnată de toți membrii completului de judecată.

§2. Pronunțarea hotărârii

Pronunțarea hotărârii are loc imediat după deliberare, făcându-se întotdeauna în ședință publică, și reprezintă atributul președintelui completului de judecată, asistat de grefier. Părțile nu se citează.

§3. Redactarea hotărârii

Redactarea hotărârii trebuie efectuată în cel mult 20 de zile de la pronunțare de către unul dintre judecătorii care au participat la soluționarea cauzei și se semnează de toți membrii completului de judecată și de grefier. În caz de împiedicare a unuia dintre membrii completului

¹ C. Niculeanu, Câteva spețe de practică judiciară procesual penală ale Curții de Apel Craiova din trimestrul I/2004, în Dreptul nr. 10/2004, p. 233-237.

de judecată de a semna, hotărârea se semnează în locul său de președintele completului sau, dacă și acesta este împiedicat, de președintele instanței. În caz de împiedicare a grefierului, hotărârea se semnează de grefierul șef.

§4. Felul hotărârilor judecătorești

În funcție de gradul de jurisdicție la care s-a pronunțat hotărârea și de natura problemelor rezolvate, hotărârile judecătorești sunt clasificate în trei categorii: *sentințe* (hotărâri judecătorești prin care cauza este soluționată de prima instanță de judecată sau prin care aceasta se dezinvestește fără a soluționa cauza), *decizii* (hotărârile prin care instanța se pronunță asupra apelului, recursului, recursului în interesul legii, hotărârilor pronunțate de instanța de recurs în rejudecarea cauzei etc.), *încheieri* (toate celelalte hotărâri date de instanțe în cursul judecății).

Încheierea de ședință¹ trebuie să cuprindă următoarele *mențiuni*: ziua, luna, anul și denumirea instanței, mențiunea dacă ședința a fost sau nu publică, numele și prenumele judecătorilor, procurorului și grefierului, numele și prenumele părților, apărătorilor și ale celorlalte persoane care participă în proces și care au fost prezente la judecată, precum și ale celor care au lipsit, cu arătarea calității lor procesuale și cu mențiunea privitoare la îndeplinirea procedurii, enunțarea faptei pentru care inculpatul a fost trimis în judecată și textele de lege în care a fost încadrată fapta, înscrisurile care s-au citit în ședință, cererile de orice natură formulate de procuror, de părți și de ceilalți participanți la proces, concluziile procurorului și ale părților, măsurile luate în cursul ședinței.

Încheierea de ședință² se întocmește de către grefier în 24 de ore de la terminarea ședinței și se semnează de președintele completului de judecată și de grefier.

¹ A.Șt. Tulbure, Noua legislație procesual penală în viziune europeană, în R.D.P. nr. 1/2004, p. 117-125.

² L. Coraș, Întocmirea minutei în cauzele privind soluționarea măsurilor preventive, în Dreptul nr. 2/2006, p. 213-215.

Secțiunea a 5-a

Judecata în primă instanță

§1. Considerații preliminare

Judecata se limitează la fapta și la persoana arătate în actul de sesizare a instanței, precum și la fapta și persoana la care se referă extinderea procesului penal.

Participarea procurorului la ședința de judecată este, după caz, facultativă, respectiv obligatorie. Participarea procurorului este *obligatorie* la ședințele de judecată ale judecătorilor (când instanța de judecată a fost sesizată prin rechizitoriu, în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii de 3 ani sau mai mare, în cauzele în care vreunul dintre inculpați se află în stare de detenție sau în vreuna dintre situațiile de asistență juridică obligatorie, în cauzele în care vreunul dintre inculpați este minor și în cauzele în care se dispune înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii), precum și la ședințele de judecată ale celorlalte instanțe (altele decât judecătoriile). Lipsa procurorului de la ședințele de judecată în care participarea sa este obligatorie atrage sancțiunea *nulității absolute*.

Participarea părților la judecata unei cauze în primă instanță presupune îndeplinirea legală a procedurii de citare.

Cu privire la *participarea inculpatului*, citația trebuie să îi fie înmănată cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată. Dacă inculpatul este trimis în judecată în stare de arest preventiv, i se comunică citația în termen de cel mult 48 de ore de la primirea de către instanță a dosarului de urmărire penală. Judecata nu poate avea loc decât în prezența inculpatului, atunci când acesta se află în stare de detenție (dispozițiile relative la participarea obligatorie a inculpatului la ședința de judecată sunt prevăzute sub sancțiunea *nulității absolute*).

Partea vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente pot participa la judecata în primă instanță fie personal, fie prin reprezentare; prezența lor la judecata în primă instanță nu este însă obligatorie, astfel încât judecata se poate desfășura și în lipsa lor, cu condiția să fi fost legal citate.

Participarea apărătorului la judecata în primă instanță este obligatorie în situațiile de asistență juridică obligatorie. Judecarea unei cauze

în care asistența juridică este obligatorie în lipsa apărătorului determină incidența sancțiunii *nulității absolute*.

În afară de organele judiciare, părți și apărător, la judecata în primă instanță pot participa și alte persoane care nu au un interes direct în rezolvarea cauzei (martori, experți, interpreți, martori asistenți etc.).

Lipsa nejustificată a martorului, a expertului sau a interpretului legal citat se sancționează cu amendă judiciară.

§2. Desfășurarea judecății în primă instanță

Judecata în primă instanță presupune desfășurarea următoarelor activități: măsuri premergătoare ședinței de judecată, ședința de judecată în primă instanță, deliberarea, pronunțarea, redactarea și comunicarea hotărârii.

2.1. Măsurile premergătoare ședinței de judecată

Constau în activități, de regulă cu caracter administrativ, situate în timp între momentul sesizării instanței și începutul ședinței de judecată, efectuate în scopul aducerii cauzei în stare de judecată. Dispuse, de regulă, de președintele instanței de judecată, constau în fixarea termenului de judecată, desemnarea completului de judecată, asigurarea apărării, respectiv întocmirea și afișarea listei de ședință.

2.2. Ședința de judecată în primă instanță

Ședința de judecată în primă instanță presupune următoarele etape: începutul judecății, cercetarea judecătorească, dezbaterile, ultimul cuvânt al inculpatului.

2.2.1. Începutul judecății

Etapă a ședinței de judecată în primă instanță, presupune deschiderea ședinței, strigarea cauzei, apelul celor citați, verificarea legalității sesizării instanței, verificări referitoare la inculpat¹, luarea unor măsuri privind martorii, experții și interpreții, acordarea de lămuriri, rezolvarea excepțiilor și a cererilor.

¹ I.C. Uța, Verificări privind arestarea inculpatului în cursul judecății – garanție împotriva menținerii arbitrare a măsurii preventive, în Dreptul nr. 2/2006, p. 216-221.

Președintele completului stabilește identitatea inculpatului. Dacă acesta se află în stare de detenție, se va verifica legalitatea comunicării copiei de pe actul de sesizare a instanței. În ipoteza în care actul nu a fost comunicat, dacă inculpatul cere, judecata se amână, iar președintele îi înmânează o copie de pe actul de sesizare, menționându-se despre aceasta în încheierea de ședință. În ipoteza în care comunicarea copiei de pe actul de sesizare a instanței s-a făcut cu mai puțin de 3 zile înaintea termenului de judecată, la cererea inculpatului, președintele completului dispune amânarea judecării.

După apelul martorilor, experților și interpreților, președintele completului cere martorilor prezenți să părăsească sala de ședință, punându-le în vedere să nu se îndepărteze fără încuviințarea sa. Experții rămân în sala de ședință, afară de cazul în care instanța dispune altfel. Martorii, experții și interpreții prezenți pot fi ascultați, chiar dacă nu au fost citați sau nu au primit citație, însă numai după ce s-a stabilit identitatea lor.

Președintele completului explică persoanei vătămate că se poate constitui parte civilă sau că poate participa ca parte vătămată în proces. Președintele completului întreabă pe procuror și pe părți dacă au de formulat excepții, cereri sau dacă propun efectuarea de probe noi.

2.2.2. Cercetarea judecătorească

Obiectul cercetării judecătorești constă în readministrarea probelor care au fost administrate în faza de urmărire penală, respectiv administrarea unor probe noi.

Procedura desfășurării cercetării judecătorești impune parcurgerea următoarelor subetape: începerea cercetării judecătorești, ascultarea inculpatului și a coinculpaților, ascultarea celorlalte părți, ascultarea martorilor, experților sau interpreților, prezentarea mijloacelor materiale de probă, administrarea altor mijloace de probă, terminarea cercetării judecătorești, alte activități posibile (restituirea cauzei la procuror, schimbarea încadrării juridice, extinderea acțiunii penale, extinderea procesului penal).

a) *Începerea cercetării judecătorești* se realizează prin citirea de către grefier a actului de sesizare a instanței; la dispoziția președintelui completului de judecată, grefierul poate, de asemenea, să facă o prezentare succintă a actului de sesizare. După citirea actului de sesizare, președintele completului explică inculpatului în ce constă învinuirea ce

i se aduce; totodată, îl înștiințează pe inculpat cu privire la dreptul de a nu face nicio declarație, atrăgându-i atenția că ceea ce declară poate fi folosit și împotriva sa, precum și cu privire la dreptul de a pune întrebări coinculpaților, celorlalte părți, martorilor, experților, precum și de a da explicații în tot cursul cercetării judecătorești, când socotește că este necesar.

b) *Inculpatul* este lăsat să declare tot ceea ce știe¹ despre fapta pentru care a fost trimis în judecată. I se pot pune întrebări de către președinte și în mod nemijlocit de ceilalți membri ai completului, de către procuror, partea vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente, de către ceilalți inculpați și de către apărătorul său. Unele dintre întrebările adresate inculpatului pot fi respinse de către instanță, dacă nu sunt concludente și utile cauzei. Declarația inculpatului se consemnează de către grefier la dictarea președintelui completului de judecată și se semnează de către inculpat, după ce o citește. Se poate dispune de către instanță citirea declarațiilor anterioare ale inculpatului, dacă nu își mai amintește anumite fapte sau împrejurări, există contraziceri între declarațiile făcute de acesta în instanță și cele date anterior sau refuză să dea declarații. Inculpatul poate fi reascultat ori de câte ori este necesar. Dacă sunt mai mulți inculpați în cauză, ascultarea fiecăruia dintre ei se face în prezența celorlalți inculpați.

Procedura de *ascultare a celorlalte părți* este aceeași ca și în cazul inculpatului.

În ceea ce privește *ascultarea martorilor, experților, interpreților*, procedura ascultării este similară procedurii ascultării părților; există însă aspecte specifice, după cum urmează: dacă martorul posedă un înscris în legătură cu depoziția făcută, poate să îl citească în instanță, procurorul și părțile având dreptul să îl examineze; instanța poate dispune reținerea înscrisului la dosar, în original sau în copie. În ipoteza în care ascultarea vreunuia dintre martori nu mai este posibilă, instanța dispune citirea depoziției date de acesta în cursul urmăririi penale, luând-o în considerare la judecarea cauzei.

Martorul, expertul, interpretul care absentează, fiind legal citat, poate fi adus cu *mandat de aducere*. Dacă este cazul, martorii pot fi audiați potrivit procedurii aplicabile persoanelor aflate în programul de protecție a martorilor.

¹ M. Bădilă, *Tactica ascultării inculpatului în instanță*, Ed. Omnia, Brașov, 1998, p. 200.

După ascultarea martorilor, instanța poate dispune ca aceștia să rămână în sală până la terminarea actelor de cercetare judecătorească din ședința respectivă; de asemenea, se poate dispune retragerea martorilor din sala de ședință, în vederea reaudierii sau a confruntării lor.

În anumite condiții, se poate renunța la martori de către procuror și părți; renunțarea se va pune în discuție de către instanță; dispoziția de renunțare are la bază constatarea inutilității probei.

c) *Prezentarea mijloacelor materiale de probă. Administrarea altor mijloace de probă.* În cauzele în care există mijloace materiale de probă, instanța dispune, din oficiu sau la cerere, dacă este necesar, aducerea și prezentarea acestora. Dacă din cercetarea judecătorească rezultă că pentru lămurirea faptelor sau împrejurărilor cauzei este necesară administrarea unor probe noi, instanța dispune fie judecarea cauzei în continuare, fie amânarea ei.

d) *Terminarea cercetării judecătorești.* Președintele declară cercetarea judecătorească terminată dacă probele necesare pentru aflarea adevărului în cauză au fost administrate, procurorul și părțile nu mai au de dat explicații ori de formulat cereri noi pentru completarea cercetării judecătorești, cererile formulate au fost respinse, s-au efectuat completările cerute.

e) *Restituirea cauzei la procuror pentru efectuarea urmăririi de către organul competent* se dispune când se constată, înainte de terminarea cercetării judecătorești, că în cauza supusă judecății s-a efectuat cercetarea penală de un alt organ decât cel competent. De asemenea, restituirea se mai poate dispune în cazul nerespectării dispozițiilor privitoare la competența după materie sau după calitatea persoanei, sesizarea instanței, prezența învinutului sau a inculpatului și asistarea acestuia de către procuror.

Instanța se desesizează și restituie cauza procurorului. Procurorul va lua măsuri ca urmărirea să fie făcută de organul competent. Sentința prin care instanța se desesizează poate fi atacată cu recurs de către procuror și de orice altă persoană ale cărei interese au fost vătămate prin hotărâre, în 3 zile de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru cei lipsă.

Restituirea nu se impune când constatarea are loc după începerea dezbaterilor sau dacă instanța, în urma cercetării judecătorești, schimbă încadrarea juridică a faptei într-o altă infracțiune pentru care cercetarea penală ar fi revenit altui organ de cercetare.

f) *Schimbarea încadrării juridice* se dispune cu îndeplinirea următoarelor condiții: noua încadrare juridică va fi pusă în discuția părților, inculpatului i se aduce la cunoștință că are dreptul de a solicita lăsarea cauzei mai la urmă sau, eventual, amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea.

g) *Extinderea acțiunii penale* se dispune dacă se descoperă în sarcina inculpatului date cu privire la săvârșirea și a altor acte materiale care intră în conținutul infracțiunii pentru care a fost trimis în judecată. Procedura extinderii acțiunii penale presupune următoarele: instanța, prin încheiere, extinde acțiunea penală cu privire la noile acte materiale și procedează la judecarea infracțiunii în întregul ei. Instanța este obligată să pună în discuție actele cu privire la care s-a dispus extinderea, fiind posibilă chiar și schimbarea încadrării juridice a faptei. În ipoteza în care, referitor la unele dintre actele care intră în conținutul aceleiași infracțiuni, s-a pronunțat anterior o hotărâre definitivă, instanța reunește cauzele, pronunțând o nouă hotărâre în raport cu toate actele care intră în conținutul infracțiunii, și desființează hotărârea anterioară.

h) *Extinderea procesului penal* se poate prezenta sub următoarele modalități: extinderea *in rem* (pentru alte fapte), extinderea *in personam* (pentru alte persoane), extinderea *in rem* și *in personam* (pentru alte fapte și alte persoane).

Extinderea procesului penal pentru alte fapte (art. 336 C. proc. pen.) intervine când se descoperă, în cursul judecății, în sarcina inculpatului date cu privire la săvârșirea unei alte fapte prevăzute de legea penală, având legătură cu infracțiunea pentru care este trimis în judecată; procurorul poate cere extinderea procesului penal și în ce privește această faptă.

Instanța, dacă procurorul declară că pune în mișcare acțiunea penală, când găsește cererea întemeiată, procedează la extinderea procesului penal și la judecarea cauzei cu privire la fapta descoperită.

Dacă procurorul declară că nu pune în mișcare acțiunea penală, instanța sesizează prin încheiere organul de urmărire penală competent pentru efectuarea de cercetări cu privire la fapta descoperită; dacă procurorul nu participă la judecată, instanța va extinde din oficiu procesul penal și va proceda fie la judecarea cauzei, fie la trimiterea ei la procuror.

Extinderea procesului penal pentru alte persoane [art. 337 alin. (1) teza I C. proc. pen.] se dispune când se descoperă date cu privire la

participarea și a unei alte persoane la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, pusă în sarcina inculpatului.

Procurorul poate cere extinderea procesului penal cu privire la aceea persoană; instanța, dacă procurorul declară că pune în mișcare acțiunea penală, când găsește cererea întemeiată, procedează la extinderea procesului penal și la judecarea cauzei cu privire la participarea unei alte persoane la săvârșirea faptei.

Dacă procurorul declară că nu pune în mișcare acțiunea penală, instanța sesizează prin încheiere organul de urmărire penală competent pentru efectuarea de cercetări cu privire la noul făptuitor; dacă procurorul nu participă la judecată și se descoperă date cu privire la participarea și a unei alte persoane la săvârșirea faptei pentru care este trimis în judecată inculpatul, instanța poate dispune din oficiu extinderea procesului penal și va proceda fie la judecarea cauzei, fie la trimiterea ei la procuror.

Extinderea procesului penal pentru alte fapte și alte persoane [art. 337 alin. (1) teza a II-a C. proc. pen.] intervine în cazul în care se descoperă date cu privire la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală de către o altă persoană, dar în legătură cu fapta inculpatului; se aplică aceleași dispoziții privind inițiativa extinderii și procedura pe care o urmează instanța după ce dispune extinderea, ca și în cazul extinderii procesului penal cu privire la alte persoane.

2.2.3. Dezbaterile

Dezbaterile reprezintă punctul culminant al procesului penal, constând în concluziile pe care le formulează oral procurorul și părțile din proces, personal ori prin apărători, asupra existenței sau inexistenței faptei, săvârșirii acesteia de către inculpat și răspunderii sale din punct de vedere penal și civil.

La dezbateri participanții vor lua cuvântul în următoarea *ordine*: procurorul, partea vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente, inculpatul. Părțile pot da cuvântul avocaților, ceea ce însă nu exclude dreptul părților de a lua cuvântul personal. Dacă în susținerile lor depășesc limitele cauzei ce se judecă, președintele completului are dreptul să îi întrerupă pe cei care au cuvântul.

Dezbaterile pot fi întrerupte doar pentru motive temeinice; întreruperea nu poate fi mai mare de 5 zile. De asemenea, se pot depune concluzii scrise.